

İsrail ve İran arasında havada uçan karşılıklı tehditler ve restleşmeler “ufukta savaş mı var?” sorusunu bir kez daha gündeme getirdi.

Ekonomik Yaptırımlar, Güç Tehdidi ve İç Politika: İran Nükleer Krizi Bağlamında İsrail-ABD İlişkileri

Economic Sanctions, Power Threat and Internal Politics: The U.S.-Israel Relations in the Context of Iranian Nuclear Crisis

Tolga DEMİRYOL

Abstract

This article analyzes Israeli-US relations in the context of the Iranian nuclear crisis. The apparent differences in the recent Israeli and American positions on how to handle Iran can be partly explained by the dynamics of domestic politics. The Netanyahu government has sought to take advantage of the American electoral cycle to force the Obama administration to commit itself to a hawkish stance on the Iranian issue, potentially involving the use of military force. Obama administration, having invested most of its political capital on the success of multilateral economic sanctions against Iran, is not ready yet to jettison the diplomatic route in favor of a more aggressive approach. I show that even though the US and Israel appear to hold diverse preferences regarding the most effective instruments (diplomatic vs. coercive) to pressure Iran to abandon its nuclear ambitions, the two “natural allies” share a common strategic goal: to counterbalance the rising political and economic power of Iran in the region. There is no evidence that suggests a sharp divergence of Israeli and American interests in the Middle East in the foreseeable future. I further claim that the coercive policies of Israel actually reinforce the diplomatic approach favored by the US by indirectly attaching a “credible threat of force” to the sanctions regime, and thus raising the costs of non-compliance for Iran.

Keywords: Nuclear proliferation, Iran, US-Israeli Relations, Presidential Elections, Economic sanctions, Threat of Force.

İran'ın nükleer programı uluslararası toplumun gündemindeki bir numaralı güvenlik sorunu olmaya devam ediyor. Yoğun çabalar sonucunda Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği'nin tam desteğini yanına alan ABD'nin İran üzerinde 2010 yılından beri yoğunlaştırdığı diplomatik baskı somut bir sonuç vermedi.

Giriş

İsrail ve İran arasında havada uçan karşılıklı tehditler ve restleşmeler “ufukta savaş mı var?” sorusunu bir kez daha gündeme getirdi. Özellikle İsrail ile ABD arasında İran'a karşı askeri güç kullanımı konusunda son dönemde ortaya çıkan görüş ayrılığı dikkat çekiyor. İsrail, İran'a askeri müdahale zamanının artık geldiğini iddia ederken, ABD diplomatik yöntemlerin henüz tükenmediğinde ısrar ediyor. İki “doğal müttefik” arasındaki bu uyuşmazlık nasıl açıklanabilir? İsrail'in, Obama yönetiminin görünürdeki kararlı muhalefetine rağmen İran'ın nükleer tesislerine saldırması mümkün mü? Bu sorulara yanıt verebilmek için liderlerin resmi söylemlerinin ötesine geçerek söz konusu ülkelerin hem iç politika dinamiklerini hem de orta ve uzun vadeli jeopolitik amaçlarını yakından incelemek gerekiyor.

İran'ın Nükleer Programı ve İsrail-ABD Uyuşmazlığı

İran'ın nükleer programı uluslararası toplumun gündemindeki bir numaralı güvenlik sorunu olmaya devam ediyor. Yoğun çabalar sonucunda Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği'nin tam desteğini yanına alan ABD'nin İran üzerinde 2010 yılından beri yoğunlaştırdığı diplomatik baskı somut bir sonuç vermedi. Müzakere masasına oturmaya yanaşmayan İran, askeri bir amaç gümediği konusunda ısrarcı olduğu nükleer programından -ekonomik yaptırımların ağırlaşan maliyetine rağmen- vazgeçmiyor. Uranyum zen-

ginleştirme faaliyetleri Fordow ve Natanz başta olmak üzere pek çok nükleer tesiste hızla devam ediyor. Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın son raporuna göre İran sadece Fordow tesislerindeki nükleer santrifüj sayısını bir yıl içinde 1064'ten 2140'a çıkardı.¹ Yine aynı rapora göre İran 2010 yılında %20 zenginleştirilmiş uranyum üretimini 145 kilogramdan 190 kilograma yükseltti. İran'ın elinde %90 seviyesinde zenginleştirildiği takdirde en az dört nükleer silah üretmeye yetecek kadar uranyum bulunduğu tahmin ediliyor. İngiliz ve Amerikan istihbaratları da Tahran'ın nükleer silah üretme kararı verdiği andan itibaren sadece birkaç yıl içinde ilk nükleer testini gerçekleştirecek aşamaya gelebileceğine işaret ediyorlar.²

İsrail, nükleer güce sahip bir İran devletini kendi güvenliğine doğrudan bir tehdit olarak kabul ediyor ve İran'a yönelik askeri müdahale seçeneğini sıklıkla gündeme getiriyor. Örneğin, 2005 yılında dönemin İsrail Başbakanı Ariel Sharon, nükleer silahlara sahip bir İran'ı asla kabul etmeyeceklerini belirterek, İsrail'in bu olasılığa karşı her türlü hazırlığı yaptığını söylemişti.³ Aynı şekilde İsrail Genelkurmay Başkanı Dan Halutz, İsrail'in İran'ın nükleer tesislerini yok etmesinin mümkün olduğunu iddia ederek bu yönde hazırlıklar olduğu imasında bulunmuştu.⁴ İsrail hava kuvvetlerinin Haziran 2008'de uzun menzilli uçuşlarla İran'ın nükleer tesislerine yönelik bir saldırının provasını yaptığı da biliniyor.⁵ Yakın dönemde çıkan bazı istihbarat raporları da İsraili yetkililerin İran'ın nükleer tesislerine düzenlenecek bir hava operasyonu senaryosunu yeniden ciddi bir şekilde değerlendirdiğini ortaya koydu.⁶

2009 seçimlerinin ardından ortaya çıkan Yeşil Hareketi, önümüzdeki yıl yapılması planlanan seçimlerde, Ahmedinejad hükümetinin gücünü sarsarak nükleer programın geleceği üzerinde etkili olabilir.

İsrailli yetkililer İran'a karşı kendilerini savunma hakları olduğunu uluslararası kamuoyu önünde yüksek bir sesle dile getirerek olası bir operasyonun meşruiyet zeminini hazırlamaya çalışıyorlar. Son olarak, İsrail Başbakanı Netanyahu 16 Eylül'de bir Amerikan televizyonunda yaptığı konuşmasında, İran'ın nükleer programında nihai amacına yaklaştığını vurgulayarak Tahran'ı çok geç olmadan durdurmak gerektiği mesajını verdi. İran'ın altı ay içinde nükleer silah üretmek için ihtiyaç duyduğu malzemelerin %90'ını üretmiş olacağını iddia eden Netanyahu, Amerikan hükümetini İran konusunda -aşılması halinde askeri müdahalenin kaçınılmaz olacağı- "kırmızı çizgileri" kesin olarak çizmeye çağırdı. İsrail'in uluslararası kamuyu oluşturma çabasına İran'ın tepkisi ise gecikmedi. İran Devrim Muhafızları komutanı Mohammad Ali Jafari, İsrail'in İran'a saldırmaya kalkışması halinde bunun İsrail'in sonu olacağını iddia etti.⁷ Devrim Muhafızları hava kuvvetleri komutanı Emir Ali Hacızade de

İran'a saldırılırsa bölgedeki ABD üslerine misillemede bulunacakları ve savaşın tüm bölgeye yayılacağı tehdidinde bulundu.⁸

İran ve İsrail arasında artan gerilim karşısında ABD yönetimi bir denge politikası izlemeye çalışıyor. Washington bir yandan İran'a askeri bir müdahaleye prensipte karşı olduğu izlenimini vermemeye özen gösteriyor, çünkü böyle bir durum hem içeride hem dışarıda bir zayıflık sinyali olarak yorumlanabilir. Aynı zamanda Obama hükümeti ısrarla askeri bir müdahaleyi tartışmak için erken olduğu, diplomatik çözüm yollarının henüz tükenmediği mesajını işliyor. Örneğin, Başkan Obama 4 Mart 2012'de Amerikan-İsrail İlişkileri Komitesi'nde yaptığı bir konuşmada İsrail'in kendisini savunma hakkı olduğunu teyit ettikten sonra ekonomik yaptırımların sonuç vermeye başladığını vurgulayıp diplomasiye daha çok zaman tanınmasını istemişti.⁹ Dışişleri Bakanı Clinton, Eylül 2012'de İsrail tarafından

gelen mesajlara kesin bir yanıt vererek ABD'nin şu anda İran'a bir "kırmızı çizgi" dayatmayı düşünmediğini söyleyerek, Obama yönetiminin diplomatik çözüm tercihini açıkça ortaya koydu.¹⁰ Başbakan Netanyahu'nun Amerikan televizyonlarından yaptığı ve Obama yönetimine sert eleştiriler içeren konuşması da Clinton'ın bu açıklamalarına yanıt niteliğindeydi.

İran, İsrail ve ABD arasındaki bu karşılıklı restleşmeleri nasıl yorumlamak gerekir? İsrail ve ABD arasında İran konusunda derin bir görüş ayrılığı söz konusu mu? ABD'nin askeri müdahaleye sıcak bakmadığı halde İsrail'in İran'a karşı tek başına hareket etmesi mümkün mü? Bu durumda ABD İsrail'i destekler mi?

Bu soruları iki aşamada yanıtlamak mümkün. Birinci aşamada özellikle ABD ve İsrail'in iç politikalarını ve her bir devlet içinde süregelen dış politika tartışmalarını gözden geçirmek gerek. İsrail Başbakanı Netanyahu'nun ABD'ye yönelttiği eleştiriler ve bu eleştiriler karşısında Obama yönetiminin görünürde taviz vermez duruşu ancak bu iki ülkenin iç politika dinamikleri dikkate alındıktan sonra anlaşılabilir. Analizimizin ikinci aşamasında ise tekrar uluslararası düzleme dönerek, İsrail ve ABD'nin orta ve uzun vadeli jeopolitik amaç ve stratejilerini gözden geçireceğiz.

İç ve Dış Politika İlişkisi

Ne İsrail ne İran ne de ABD monolitik aktörler değildir. Her bir devletin içinde farklı dış politika pozisyonlarını savunan gruplar bulunur. Bu bağlamda özellikle Amerikan siyaseti içindeki ayrılıklar önem taşıyor. Obama hükümeti görev geldiği 2009 yılından beri dış politikada çok taraflılık ilkesi içinde kalmaya özen gösteriyor ve askeri çözümlerin en son gündeme getirilmesi gerektiğini vurguluyor. İran konusunda da Obama hükümeti tüm siyasal sermayesini diplomatik kanalların sonuna dek kullanımına ve özellikle de çok taraflı ekonomik yaptırımların başarılı olacağı olasılığına yatırdı. Gerçekten de Bush dönemiyle karşılaştırıldığında Obama hükümetinin İran'a yönelik ekonomik yaptırımları çok daha geniş kapsamlı ve etkili oldu. 2010 yılında

çıkarılan "Kapsamlı İran Yaptırımları, Yükümlülük ve Tasfiye" başlıklı yasayla İran'a uygulanmakta olan ekonomik yaptırımların kapsamı ve derinliği arttırıldı.¹¹ Aynı zamanda yine Obama hükümetinin yoğun çabaları sonunda Birleşmiş Milletler' in 9 Haziran 2010 tarihinde aldığı 1929 sayılı karar ile İran'a uygulanan çok taraflı ekonomik yaptırımlar sıkılaştırıldı ve başta İran bankalarının uluslararası alanda izole edilmesi olmak üzere pek çok yeni tedbir getirildi.¹² Obama hükümetinin bu alandaki belki de en büyük kazanımı yıllardır ABD'nin İran politikalarını eleştiren ve ekonomik yaptırımlara tam anlamıyla destek vermeyen Avrupa Birliği'ni İran'a karşı daha sert bir tavır takınmaya ikna etmiş olmasıydı. 23 Ocak 2012 tarihinde AB, Temmuz ayından itibaren geçerli olmak üzere, İran'a petrol ambargosu koydu ve aynı zamanda İran Merkez Bankası'nın tüm varlıklarının dondurulmasına karar verdi. Son olarak, başta Avustralya, Kanada, Hindistan, Japonya, Güney Kore olmak üzere pek çok ülke İran'a karşı tek taraflı ekonomik yaptırımlar uygulamaya başladı.¹³

Obama hükümetinin İran sorununun çözümünde ekonomik yaptırımlara verdiği önem Amerika'daki bazı dış politika çevrelerinin, özellikle de Cumhuriyetçi kanadın, tepkisini çekti ve çekmeye devam ediyor. Kasım 2012'de yapılacak Amerikan başkanlık seçimleri yaklaştıkça Başkan Obama, Cumhuriyetçi rakibi Romney'nin İsrail ve İran konusundaki sert eleştirilerine hedef oluyor. İsrail lobisinin desteğini almayı hedefleyen Romney, Obama yönetimini İran konusunda gereğinden çok uzlaşmacı davranarak İran'ı cesaretlendirmekle ve Amerika'nın doğal müttefiki olan İsrail'i yalnız bırakmakla suçluyor. Amerikan Kongresi içindeki Cumhuriyetçi "şahin" kanat da 2010 yılında Obama'nın inisiyatifiyle kabul edilen İran yaptırımlarını yetersiz bularak yönetimi her fırsatta eleştiriyor.

Bu açıdan bakıldığında İsrail'in son dönemde İran'a karşı sertleşen söylemi ve Amerikan hükümetine karşı yönelttiği eleştiriler, seçim döneminin en yoğun günlerini yaşayan Başkan Obama'yı baskı altına almayı hedefliyor. Amerikan iç politikasının dinamiklerini çok iyi bilen İsrail Baş-

Obama hükümetinin uluslararası alandaki belki de en büyük kazanımı yıllardır ABD'nin İran politikalarını eleştiren ve ekonomik yaptırımlara tam anlamıyla destek vermeyen Avrupa Birliği'ni İran'a karşı daha sert bir tavır takınmaya ikna etmiş olmasıydı.

bakanı Netanyahu'nun Amerikan televizyonlarında boy gösterip doğrudan Amerikan seçmine (hem de Amerikan futbolu benzetmelerini sık sık kullanarak) çağrıda bulunması bunun bir göstergesi. Seçime sadece haftaların kaldığı bu dönemde ABD'nin Ortadoğu'da mecbur kalmadıkça herhangi bir askeri maceraya atılması söz konusu değil elbette. Ancak seçimlerin ardından kurulacak yeni Amerikan hükümetinin hem İsrail'le olan ilişkisini hem de İran politikasını tekrar gözden geçireceği de ortada. Netanyahu yönetimi de bu hamlesiyle ikinci dönem için başkanlığa dönmesi halinde Obama'yı -ki Amerikan başkanlarının ikinci dönemlerinde dış politikada daha atak olmaları beklenir- İran konusunda İsrail'in tarafına çekmeyi hedefledi. Ancak Obama kanadı kendisini dış politikada olduğu kadar iç politikada da kısıtlayacak ve manevra alanını daraltacak böyle bir taahhüt vermekten kaçındı.

ABD içinde Obama'nın İsrail ve İran politikalarını onaylamayan kesimler olduğu gibi İsrail'de de Netanyahu'nun agresif dış politikasını paylaşmayan aktörler var. İsrail'in dış politikasını oluşturan siyasi ve askeri seçkinler içindeki fikir ayrılıklarının ana eksenini, nükleer silahlara sahip bir İran'ın İsrail için gerçekten "varoluşsal" bir tehlike teşkil edip etmeyeceği. İsrail'deki bazı askeri ve istihbaratçı kesimler, İranlı liderlerin son analizde rasyonel aktörler oldukları varsayımından yola çıkarak nükleer silah üretmeyi başarsa bile İran'ın bunu asla İsrail'e karşı kullanmayı seçmeyeceğini iddia ediyorlar.¹⁴ Realist "karşılıklı imha" (mutually assured destruction) prensibinden yola çıkan bu argümana göre, İran varlığını sürdürmek istediği sürece İsrail'le nükleer bir çatışmaya girmeyecektir.¹⁵ Buna karşılık Netanyahu'nun temsil ettiği kesim İran liderliğinin irrasyonel olduğu iddiasıyla hareket ederek, Tahran nükleer kapasiteye kavuşmadan yapılacak öncelikli (preemptive) saldırının tek çözüm olduğunda ısrar ediyor. İsrail'in İran'a yönelik politikası bu iki kesim arasındaki güç mücadelesini yansıtıyor.

Benzer şekilde, İsrail'in İran'a saldırmayı seçmesi halinde nükleer tesislerin tamamının ortadan kaldırılıp kaldırılamayacağı da hem İsrail'de hem de uluslararası çevrelerde tartışma konusu. Pek çok analist İran'ın nükleer tesislerinin ülke çapında dağıtılmış ve çok iyi korunuyor olması nedeniyle İran'ın nükleer kapasitesinin tek bir operasyonda yok edilmesinin mümkün olmadığını iddia ediyor.¹⁶ İran'ın böyle bir saldırıda kaybettiği kapasiteyi yeniden kazanmasının sadece iki ila dört yıl alacağı da iddialar arasında.¹⁷ Başarısız bir saldırının ise İran'ın nükleer operasyonlarını tamamıyla dış dünyanın denetimine kapatması ve İran halkının Tahran rejimi etrafında birleşmesi gibi sonuçlar doğurması da olası. Netanyahu hükümeti ise İran'ın nükleer tesislerinin gün geçtikçe daha iyi savunulabilir olacağı fikrinden hareket ederek İran'a askeri müdahale penceresinin çok yakında tamamen kapanacağını ileri sürmekte ve bir an önce harekete geçilmesini istemektedir.

İç ve dış politika ilişkisi bağlamında bakıldığında, 2013 yılı İsrail-İran-ABD ilişkileri için büyük önem taşıyor. Yukarıda tartışıldığı üzere, seçimin kazananı kim olursa olsun, yeni Amerikan başkanı 2013 yılı Ocak ayında göreve başlayacak

Obama ve Netanyahu yönetimleri arasında son dönemde yaşanan görüş ayrılıkları, ABD ve İsrail'in ortak çıkarlarının İran'ın bölgedeki etkisini sınırlamaktan geçtiği gerçeğini ortadan kaldırmıyor.

ve İran'a yönelik yeni bir dört yıllık politika oluşturacak. 2013 İsrail ve İran için de seçimler yılı olacak. 2009'da Netanyahu'nun Saul Mofaz ile kurduğu sağ tabanlı koalisyon hükümeti 2013 Ekim'inde seçime gidecek. Netanyahu İran'a karşı söyleminin dozunu arttırarak iç politikada elini güçlendirmek isteyecektir. İran'da ise Haziran 2013'te yapılması planlanan seçimler ile ilgili elimizde henüz çok az veri var. Ancak hem Cumhurbaşkanı Ahmedinejad'ın Ruhani Lider Khamenei ile süregelen çekişmesi hem de şaibeli 2009 seçimlerinin ardından ortaya çıkan Yeşil Hareketi'nden gelecek olası bir toplumsal muhalefet, Ahmedinejad hükümetinin gücünü sarsarak nükleer programın geleceği üzerinde etkili olabilir. İsrail'de olduğu gibi İran'da da İsrail-İran çekişmesi, seçimler sırasında temel bir propaganda unsuru olarak gündemde kalacak-

tır. Ahmedinejad, cumhurbaşkanı seçildiği 2005 tarihinden beri yaptığı gibi, İsrail tehdidini hem rejimin halk nezdindeki meşruiyetini arttırmak hem de kendi pozisyonunu Ruhani Lider Khamenei, İran Devrim Muhafızları Ordusu ve İran Parlamentosu *majles* gibi rakip siyasi unsurlar karşısında sağlamlaştırmak için kullanacaktır.

Dışsal Faktörler ve Orta Vadeli Stratejiler

Yukarıda tartışıldığı üzere iç politika dinamikleri İran-İsrail-ABD ilişkilerinin yakın dönemde alacağı şekli belirlemede önemli rol oynayacaktır. Ancak şu da unutulmamalıdır ki devletlerin içindeki buldukları uluslararası sistemin yapısal özellikleri ve güç dağılımı tarafından şekillenen, kişilerden ve herhangi bir anda hükümeti kimin kontrol ettiğinden bağımsız çıkarları da vardır.

ABD ve İsrail'in tercih ettikleri politika araçlarının da son kertede göründükleri kadar uyumsuz olmadıkları ve hatta ortak bir stratejinin parçası oldukları iddia edilebilir. İsrail'in İran'a yönelttiği askeri tehdit bir bakıma ABD'nin İran'a yönelik diplomatik ve ekonomik çevreleme politikasını tamamlayan bir unsurdur.

Örneğin, Amerikan başkanı kim olursa olsun enerji kaynaklarına sorunsuz erişim ABD'nin Ortadoğu politikasının birincil amacı olacaktır. Bu açıdan bakıldığında, her ne kadar İsrail ve ABD, İran'a askeri müdahale konusunda anlaşmazlığa düşmüş görünseler de her iki devlet in de ortak çıkarları İran'ın Ortadoğu'daki etkisinin sınırlanmasından yanadır. İsrail ve ABD'nin bölgedeki ortak çıkarlarına yakından bakalım.

İsrail, İran'ın Ortadoğu'da genişleyen etki alanının kendi güvenliğini doğrudan tehdit ettiği görüşündedir. Gerçekten son on yıllık dönemde İran'ın bölgedeki askeri gücü kadar siyasi nüfuzunun da arttığından söz edilebilir. Özellikle de Irak savaşı ve bunu takip eden rejim değişikliğinin ardından bölgede ortaya çıkan otorite boşluğunu dolduran İran, Şii kartını da kullanarak¹⁸ Ortadoğu'daki etkisini arttırdı. İran Devrim Muhafızları Ordusu, Lübnan'da Hizbullah ve Filistin'de Hamas başta olmak üzere bölgedeki paramiliter unsurlarla olan ilişkilerini sıkılaştırdı.¹⁹ Devam eden Suriye krizi boyunca İran'ın Esad rejimine askeri ve lojistik destek verdiği de Tahran'ın inkâr etmeye gerek duymadığı bir gerçek. İran'ın artan siyasi etkisi, nüfusunun çoğunluğu Şii olan Bahreyn başta olmak üzere, Katar, Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkelerini de endişelendiriyor ki bu ülkelerin İran'a karşı üstü kapalı da olsa İsrail'in yanında konum aldıkları biliniyor.

Artan siyasi nüfuzuna paralel olarak İran son yıllarda konvansiyonel askeri unsurlarını geliştirmeye özen göstererek kısa ve orta vadeli füze alımlarını arttırdı, donanmasını ve hava kuvvet-

lerini modernleştirdi.²⁰ İran'ın savunmasını güçlendirmek adına attığı iddia ettiği her adım İsrail tarafından kendi güvenliğine karşı ofansif bir tehdit olarak algılanmaktadır. Arap Baharı'nın doğurduğu belirsizlik ortamı ve otorite boşluğu da İran ve İsrail arasında süregelen güvenlik ikilemini daha da alevlendirmektedir. İsrail bölgede kendisini daha az güvenli hissettiği ölçüde ABD ile olan ilişkisini tekrar sıkılaştırmak isteyecektir.

İsrail ve ABD'nin hem kısa hem de orta vadeli çıkarlarını yakından ilgilendiren bir diğer önemli unsur da enerji ve İran'ın enerji kaynaklarına erişimde oynadığı kilit rol. Son dönemde enerji alanında yaptığı yatırımlara rağmen İsrail, Türkiye de dahil pek çok ülke gibi, enerji konusunda dışa bağımlı. Özellikle, Mısır'ın İsrail'le 2005'ten beri yürürlükte olan doğal gaz anlaşmasını Ağustos 2012'de iptal etmesi, İsrail'i tedirgin etti. Her ne kadar Mısır anlaşmanın iptalinin tamamen ticari nedenlere dayalı olduğunda ısrar etse de Mübarek rejiminin düşmesinin ardından kurulan yeni Mısır hükümetinin İsrail'le olan iyi ilişkiler nedeniyle içeride güçlü bir baskı gördüğü biliniyor. Bu baskının İsrail'le doğal gaz anlaşmasının yeniden düşünülmesine neden olduğu iddia ediliyor.²¹ Bu gelişme İsrail-İran-ABD ilişkileri için iki açıdan önem taşıyor. Birincisi, İsrail ile Mısır arasında 1979 Camp David Sözleşmesi'nden beri süregelen iyi ilişkilerin tehlikeye girmesi, İsrail'in bölgedeki güvenliğini zedeleyecek ve İsrail'in kuşatılmışlık algısını güçlendirecektir. İkincisi, Mısır ile olan doğal gaz anlaşmasının iptali İsrail'in enerjide dışa bağımlılığını ve bundan doğan ekonomik kırılganlığını ortaya koymuştur.

Enerji hiç şüphesiz İran'ın uluslararası politika-daki bir numaralı kozudur. İran üzerinde oturduğu 1,046 trilyon kubik feet'lik kanıtlanmış doğal gaz rezerviyle dünyanın (Rusya'nın ardından) en büyük ikinci doğal gaz potansiyeline sahiptir. İran'ın mevcut doğal gaz rezervlerinin üçte ikilik kısmı henüz geliştirilmemiş sahalarda bulunmaktadır ancak özellikle de Çin'in desteğiyle mevcut doğal gaz potansiyelinin yakın dönemde işlenir hale gelmesi söz konusudur. İran aynı zamanda kanıtlanmış petrol rezervleri açısından dünyanın en zengin dördüncü ülkesi ve en büyük üçüncü ham petrol ihracatçısıdır.²² Belki de İran'ın elindeki rezervlerin genişliğinden daha da önemli olan unsur Tahran'ın dünya petrollerinin üçte birinin geçiş noktası olan Hürmüz Boğazı üzerinde kontrol sahibi oluşudur. Yakın dönemde örneğini gördüğümüz üzere Tahran Hürmüz Boğazı'nı petrol ticaretine kapatma kozunu elinde tutmaktadır.²³

İran'ın son dönemde bölge ülkeleri üzerinde artan siyasi etkisi, güçlenen konvansiyonel ofansif askeri kapasitesi ve en önemlisi elinde tuttuğu enerji kaynaklarından doğan ekonomik pazarlık gücü hem İsrail'in hem de ABD'nin Ortadoğu'daki konumlarını birbirine yaklaştırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, İsrail ve ABD'nin İran'dan gelecek olası nükleer tehdidi bertaraf etme yöntemine dair şu anki tercihleri farklı da olsa bu iki ülkenin bölgedeki çıkarlarının büyük ölçüde paralel olduğu açıktır. Her iki ülke de İran'ın bölgedeki gücünün sınırlanmasından yanadır. Bu çıkar ortaklığının öngörülebilir bir gelecekte köklü bir şekilde değişmesini beklemek için bir neden yoktur. Hatta önümüzdeki dönemde ABD ve İsrail'in, Körfez İşbirliği Konseyi ülkelerini (ve hatta belki Türkiye'yi de) içine alan geniş tabanlı bir İran karşıtı koalisyonla öncülük ederek İran'ı askeri, siyasi ve ekonomik olarak çevreleme politikasına devam etmeleri olasılık dâhilindedir.

Ekonomik Diplomasi ve Askeri Güç Tehdidi

Yukarıdaki analiz ABD ve İsrail arasında son dönemde ortaya çıkan görüş ayrılıklarının, orta ve uzun vadeli stratejik amaçlar arasındaki derin bir uyumsuzluktan çok, iki tarafın kısa vadeli

politika araçlarına (diplomasi ya da askeri güç) dair farklı tercihlerinin²⁴ bir yansıması olduğuna işaret etmektedir. Kısa vadede, en azından 2013 yılında hem İsrail hem de İran'da düzenlenecek seçimlere kadar, İsrail ve ABD arasındaki görüş ayrılıklarının devam etmesi beklenebilir. Ancak orta vadede İsrail ve ABD'nin İran'a yönelik yaklaşımlarında önemli bir sapma olmayacaktır.

Bir adım daha ileri gidilecek olursa, ABD ve İsrail'in tercih ettikleri politika araçlarının da son kertede göründükleri kadar uyumsuz olmadıkları ve hatta ortak bir stratejinin parçası oldukları iddia edilebilir. İsrail'in İran'a yönelttiği askeri tehdit bir bakıma ABD'nin İran'a yönelik diplomatik ve ekonomik çevreleme politikasını tamamlayan bir unsurdur. Güç kullanımı ile güç kullanımı tehdidi farklı politika araçlarıdır. İsrail'in İran'a gerçekten saldırması ekonomik yaptırımları ve diplomatik girişimleri çıkmaza sokacağı için şu anda ABD'nin işine gelmemektedir. Ancak İsrail'in İran'ı askeri güç kullanma tehdidiyle baskı altında tutması, ABD'nin İran'a yönelik diplomatik angajmana dayalı yaklaşımını dolaylı olarak güçlendiren bir rol oynamaktadır. Peki neden?

ABD, yukarıda tartışıldığı üzere bir süredir İran'ı ekonomik yaptırımlar ile köşeye sıkıştırarak öncelikle nükleer programından vazgeçmeye ve nihayetinde de bölgeye yönelik revizyonist amaçlarını terk etmeye zorluyor. Ancak bilindiği üzere ekonomik yaptırımlar ancak bir askeri güç kullanımı tehdidiyle birleştiği zaman en olumlu sonuçları veriyor.²⁵ Diplomatik baskının ve ekonomik yaptırımların başarısında çoğu zaman belirleyici olan yaptırım getiren devletlerin aynı zamanda üstü kapalı da olsa güç kullanma tehdidinde bulunarak, hedefteki ülkeye kaybedecek çok şeyi olduğu sinyalini vermeleri olmuştur.²⁶ Bir başka deyişle, ekonomik yaptırımlara maruz kalan ülke -ki bu senaryoda İran, yaptırım uygulayan ülkelerin isteklerine uymadığı zaman, kendisini yaptırımlardan da maliyetli bir seçeneğin (savaş gibi) beklediğini bildiğinden, yaptırımlara çok daha çabuk ve kesin bir şekilde boyun eğiyor. Buna karşılık güç tehdidi unsuru eksik olduğunda hedef ülkeler zamanla yaptırımlara uyum

sağlamayı öğrenebiliyor, zaman geçtikçe yaptırımların etkisi azalıyor. Yaklaşık 30 yıldır ekonomik yaptırımlar altında varlığını sürdüren İran bunun bir örneği.

Oysaki ABD'nin İran'ı doğrudan bir askeri müdahale ile gerçekçi bir şekilde tehdit etmesi şu anda mümkün değil. ABD'nin -İsrail'in yaptığı gibi- İran'ı doğrudan tehdit etmesi, Obama yönetiminin diplomasiye ve çok taraflılık ilkesine verdiği öneme ters düşeceği gibi, savaştan bıkmış ve ekonomik krizden bir türlü kurtulamamış Amerikan seçmenince de reddedilecektir. Irak ve Afganistan deneyimlerinden gerekli dersleri çıkarmış olan ABD, Ortadoğu'nun en güçlü ordusuna karşı bir operasyona kalkışmayı ancak ve ancak diğer tüm çareler tükendikten sonra değerlendirecektir. Kaldı ki ABD'nin İran'la savaşması halinde İran ile yakın ekonomik işbirliği içinde olan Çin ve Rusya'nın da konuya taraf olması olasılığı yüksektir. Bütün bu hesapları İran yönetiminin de yapıyor olması, ABD'nin güç kullanımına yönelik tehditlerinin inandırıcılığını azaltmaktadır.

Bu koşullarda ABD'den İran'a yönelik inandırıcı bir askeri tehdit gelmemesi, ekonomik yaptırımların başarı şansını ciddi bir şekilde baltalıyor. İsrail'in İran'a yönelik agresif söylemi ise ABD'ye ekonomik yaptırımlar üzerine kurulu İran politikasını dolaylı bir askeri tehditle destekleme fırsatı vermiş oluyor. ABD de İsrail'i İran'a saldırmaktan alıkoymaya çalışan bir aktör olarak algılandığı ölçüde İran'a karşı pazarlık gücünü arttırmış oluyor. Bu açıdan bakıldığında, İsrail ve ABD'nin

İran politikaları, görünürde birbirlerinden çok farklı araçlara vurgu yapıyor olsalar da aslında ortak bir amaç uğrunda izlenen bir büyük stratejinin tamamlayıcı unsurları olarak görülebilir.

Sonuç

Yazının başında sorduğumuz sorulara geri dönecek olursak, İsrail ve İran arasında savaş mümkün mü? Yukarıdaki analiz ışığında bu senaryo, en azından kısa vadede, olası görünmüyor. ABD hem iç hem de dış politika dinamikleri gereği mevcut durumun devamından ve İran üzerindeki ekonomik ve siyasi baskının arttırılarak devam etmesinden yana. İsrail'in İran'a yönelik savaş tehditleri de inandırıcı tehdit aşamasında kaldığı sürece, ABD'nin İran üzerindeki baskı ve izolasyon politikasını dolaylı olarak destekliyor. Obama ve Netanyahu yönetimleri arasında son dönemde yaşanan görüş ayrılıkları, ABD ve İsrail'in ortak çıkarlarının İran'ın bölgedeki etkisini sınırlamaktan geçtiği gerçeğini ortadan kaldırmıyor.

Eğer şu anda daha az olası görünen senaryo gerçekleşir ve İsrail ABD'nin muhalefetine rağmen İran'ın nükleer tesislerine bir saldırı düzenlerse, ABD'nin diplomatik söylemini değiştiren koşullara uydurması ve İran'a karşı güç kullanımı konusundaki konumunu tekrar gözden geçirmesi beklenebilir. Özellikle de söz konusu askeri operasyonlar İran'ın nükleer kapasitesini ortadan kaldırma yolunda ilk etapta kabul edilebilir bir başarı elde ederse, ABD'nin müttefiki İsrail'in yanında kesin tavır alması şaşırtıcı olmayacaktır.

0

DİPNOTLAR

- 1 "Implementation of the NPT Safeguards Agreement and Relevant Provisions of Security Council Resolutions in the Islamic Republic of Iran" (International Atomic Energy Agency, 30 Ağustos, 2012), erişim tarihi Eylül 23, 2012, <http://www.iaea.org/Publications/Documents/Board/2012/gov2012-37.pdf>.
- 2 Alan Cowell, "British Spymaster Says Iran Is 2 Years Away from Nuclear Bomb Capability," *The New York Times*, 13 Temmuz, 2012, erişim tarihi Eylül 22, 2012, <http://www.nytimes.com/2012/07/14/world/middleeast/british-spymaster-says-iran-is-2-years-from-nuclear-bomb-capability.html>. "Panetta: Iran Could Have Nuclear Weapons, Delivery Vehicles in 2-3 Years," *The Hill*, 29 Ocak, 2012, erişim tarihi Eylül 22, 2012, <http://thehill.com/blogs/defcon-hill/policy-and-strategy/207275-panetta-iran-could-have-nuclear-weapons-delivery-vehicles-in-2-3-years>.

- 3 "Sharon: Israel Will Not Accept Nuclear Iran," *Ynet*, erişim tarihi Eylül 25, 2012, <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3177833,00.html>.
- 4 "Peres Shifts World Attention to Iran," *Israel National News*, erişim tarihi 25 Eylül, 2012, <http://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/103296>.
- 5 Kenneth Katzman, "Iran: US Concerns and Policy Responses," (Congressional Research Service, 5 Eylül, 2012), 66, <http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RL32048.pdf>.
- 6 Jim Zanotti et al., "Israel: Possible Military Strike Against Iran's Nuclear Facilities," (Congressional Research Service, 28 Mart, 2012), <http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/R42443.pdf>.
- 7 "Strike on Iran Would Be Suicide for Israel: Iranian General," *Tehran Times*, 22 Eylül, 2012, <http://tehrantimes.com/politics/101680-strike-on-iran-would-be-suicide-for-israel-iranian-general>.
- 8 "İran'a Saldırmak 3. Dünya Savaşı'nı Başlatır" *CNNTurk.com*, erişim tarihi 26 Eylül, 2012, <http://www.cnntrk.com/2012/dunya/09/24/irana.saldirmak.3.dunya.savasini.baslatir/677825.0/index.html>.
- 9 Katzman, "Iran: US Concerns and Policy Responses," 66.
- 10 David E. Sanger and Isabel Kershner, "United States and Israel Engage in Public Spat Over Iran Policy," *The New York Times*, 11 Eylül, 2012, erişim tarihi Eylül 22, 2012, <http://www.nytimes.com/2012/09/12/world/middleeast/united-states-and-israel-engage-in-public-spat-over-iran-policy.html>.
- 11 "Comprehensive Iran Sanctions, Accountability, and Divestment Act of 2010," erişim tarihi 24 Eylül, 2012, <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/z?c111:H.R.2194>
- 12 "Security Council Imposes Additional Sanctions on Iran, Voting 12 In Favour to 2 Against, with 1 Abstention" (United Nations Security Council Press Release, June 9, 2010), <http://www.un.org/News/Press/docs/2010/sc9948.doc.htm>.
- 13 Kenneth Katzman, "Iran Sanctions" (Congressional Research Service, 13 Eylül, 2012), <http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RS20871.pdf>.
- 14 "War and Bluff: Iran, Israel and the United States," erişim tarihi 22 Eylül, 2012, http://www.stratfor.com/weekly/war-and-bluff-iran-israel-and-united-states?utm_source=freelist-f&utm_medium=email&utm_campaign=20120911&utm_term=gweekly&utm_content=display&elq=09204c92e98d47399843ae0b6eb193f3.
- 15 Kenneth Waltz, "Why Iran Should Get the Bomb," *Foreign Affairs* 91, no. 4 (Ağustos 2012): 2–5.
- 16 "Impact of Military Strike on Iran's Nuclear Facilities 'Unclear,' Says U.S. Report," *Haaretz.com*, erişim tarihi 26 Eylül, 2012, <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/impact-of-military-strike-on-iran-s-nuclear-facilities-unclear-says-u-s-report-1.421344>.
- 17 "Report: Israeli Strike Could Delay Iran Nuclear Program by 2 Years," *Ynet*, erişim tarihi 26 Eylül, 2012, <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4281417,00.html>.
- 18 K. Barzegar, "Iran and the Shiite Crescent: Myths and Realities," *Brown J. World Aff.* 15 (2008): 87.
- 19 Nathaniel F. Manni, "Iran's Proxies: State Sponsored Terrorism in the Middle East," *Global Security Studies* 3, no. 2 (Yaz 2012): 34–45.
- 20 Alexander Wilner, "Iran and the Gulf Military Balance" (Center for Strategic and International Studies, Ekim 27, 2011), http://csis.org/files/publication/111027_Iran_Gulf_Military_Balance.pdf.
- 21 David D. Kirkpatrick, "Egypt Cancels Delivery of Natural Gas to Israel," *The New York Times*, 22 Nisan, 2012, <http://www.nytimes.com/2012/04/23/world/middleeast/egypt-cancels-delivery-of-natural-gas-to-israel.html>.
- 22 "Country Analysis Briefs: Iran" (Energy Information Administration, 17 Şubat , 2012), <http://www.eia.gov/EMEU/cabs/Iran/pdf.pdf>.
- 23 Kenneth Katzman et al., "Iran's Threat to the Strait of Hormuz" (Congressional Research Service, 23 Ocak, 2012), <http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/R42335.pdf>.
- 24 Burada ayrıntılı olarak tartışmayacağım bir konu da İsrail ve ABD'nin İran'a karşı ortak yürüttükleri iddia edilen gizli servis operasyonlarıdır. Bilindiği üzere 2010 yılında İran'ın nükleer programında görevli bazı bilim adamları suikasta uğradı. Dünya basınında bu suikastların ardında Mossad ve CIA'nin olduğu iddiaları yer aldı. İran: Timeline of Attacks," *The Guardian*, 11 Ocak, 2012, <http://www.guardian.co.uk/world/2012/jan/11/secret-war-iran-timeline-attacks>. İran'a yönelik gizli operasyonların bir diğeri de İran'ın nükleer tesislerini hedef alan Stuxnet bilgisayar virüsü oldu. Pek çok santrifüjün geçici olarak devreden çıkarılmasına neden olarak İran'ın uranyum zenginleştirme çalışmalarını yavaşlatan Stuxnet virüsünün ardında ABD ve İsrail'in olduğu iddia edildi ve bu iddialar yalanlanmadı. Claudine Beaumont, "Stuxnet Virus: Worm 'Could Be Aimed at High-profile Iranian Targets,'" *Telegraph.co.uk*, September 23, 2010, <http://www.telegraph.co.uk/technology/news/8021102/Stuxnet-virus-worm-could-be-aimed-at-high-profile-iranian-targets.html>. John Markoff, "Stuxnet Software Worm Hit 5 Industrial Facilities in Iran," *The New York Times*, 11 Şubat, 2011, <http://www.nytimes.com/2011/02/13/science/13stuxnet.html>. Christopher Williams, "Israel Video Shows Stuxnet as One of Its Successes," *Telegraph.co.uk*, February 15, 2011, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/israel/8326387/Israel-video-shows-Stuxnet-as-one-of-its-successes.html>.
- 25 Daniel Drezner, "Conflict Expectations and the Paradox of Economic Coercion," *International Studies Quarterly* 42 (1998): 709–731.
- 26 Thomas C. Schelling, *Arms and Influence*: (Greenwood Press Reprint, 1977).